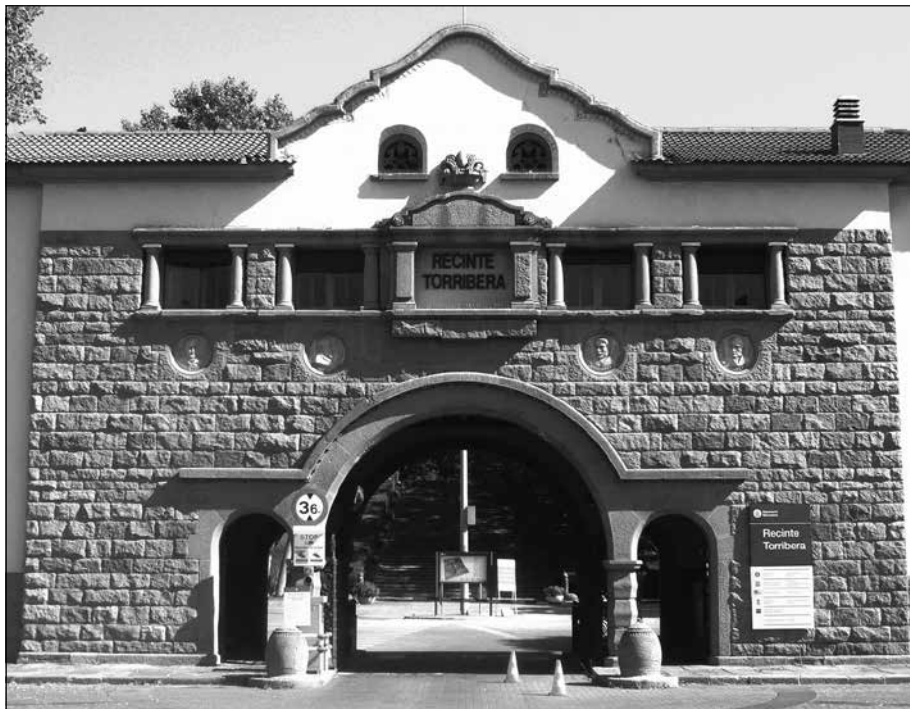

Monestir de Sant Jeroni de la Murtra

19 juny 2016 / Itinerari i notes: **Juanjo Fernández**

Imatge de la sumptuosa entrada al recinte de Torribera

1. Estació metro Singuerlín

La ruta s'inicia a l'estació de metro Singuerlín de la Línia 9 Nord i recorrerà territoris de Santa Coloma de Gramenet i Badalona.

2. Recinte Torribera

Coordenades N41.27685 E2.12754

El Recinte Torribera acull en l'actualitat diferents entitats de caire educatiu i assistencial. Pertany a la Diputació de Barcelona des que va ser comprada la finca per la Mancomunitat de Catalunya el 1916. La finca era un lloc ideal per a la construcció d'una clínica mental motiu pel qual la Mancomunitat va convocar un concurs per a la seva edificació. El projecte guanyador planificava 12 pavellons ubicats en diferents nivells i orientats cap a l'est, dins del concepte ciutat jardí de l'època. Com sol passar els problemes amb el finançament endarrerixen les obres i el projecte inicial és retallat i distribuït en fases. Els primers pavellons construïts el 1935 es van anomenar Immaculada, Montserrat, Convent, porteria i Tanatori. Les edificacions continuaran i es donarà per acabada l'obra el 1962 amb la construcció del pavelló de Sant Pau. Cap els anys 80 deixa de tenir funcions de clínica mental i els pavellons seran la seu de diferents institucions. Ac-

Masia Ribera el 1930 quan era plenament rural, [AFCEC]

tualment a l'edifici anomenat la Torre hi ha la seu d'un centre associat a la UNED de Terrassa. La Universitat de Barcelona està present amb el Centre d'Ensenyament Superior de Nutrició i Dietètica (CES-NID) que imparteix els graus de Nutrició Humana i Dietètica i Ciència i Tecnologia dels Aliments. La clínica mental va passar a denominar-se Centres Assistencials Dr. Emili Mira i López. A la zona més alta hi ha un complex esportiu gestionat per l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet. Al pavelló Montserrat hi ha el centre d'educació ambiental Ecometròpoli promogut també per l'Ajuntament i entre els

pavellons un parc infantil de trànsit. Totes les instal·lacions estan en un entorn enjardinat que recorda el projecte inicial de tipus ciutat jardí.

3. Masia Torre Ribera

N41.2760 E2.12857

L'antiga masia Ribera era l'edificació original de la finca Torribera propietat de Joan Ribera documentada el 1566. A partir de 1617 passa a ser propietat del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Reconstruïda el segle XVIII la masia era coneguda pels monjos com la granja i segons el cronista de l'orde, els monjos del monestir els dijous "solían dar un paseo por la campiña, llegando los jóvenes presididos por el lector hasta la Torre Ribera". Va ser patrimoni del monestir fins la desamortització de béns de l'església de 1822 en que per decret es licita la Torre Ribera situada "en el término de Santa Coloma de Gramenet, que contiene una gran casa con su capilla i 68 mojas de tierra con olivos, huerta, viña, algarrobos y cuatro o cinco plumas de agua procedente de una pequeña mina". A partir de l'any 1822 passa a mans privades i el 1916 tota la finca és comprada per la Mancomunitat de Catalunya per ser el lloc ideal per ubicar un conjunt d'edificis que serà la clínica mental. El 1930 inicia l'activitat amb el trasllat de 90 malalts crònics

des de Sant Boi. Actualment forma part del recinte Torribera.

4. Torre Pallaresa

N41.27863 E2.13027

Les primeres referències documentals conegudes són de la Catedral de Barcelona que mencionen el 1012 una propietat situada "in loco vocitatum Gramnanetum vel valle Carcerenia". Aquest nom Carcerenia es relaciona durant segles al lloc on està la Torre Pallaresa que després va canviar de nom. Les primeres re-

ferències geogràfiques es converteixen en patronímic en Guillermo de Carcerenia que el 1342 estableix unes terres que pertanyen al mas Nou de Carcerenia al terme de Santa Coloma. El mas era de caràcter agrícola i rural fins que el 1399 és comprat per la família Pallarès, llinatge de cavallers de Barcelona, que el destina a residència familiar de repòs estiuenc. Serà reformada amb la finalitat de convertir el mas en torre amb jardins i és propietat de la família Pallarès fins 1520 en què de nou la torre serà reformada i ampliada per don Juan de Cardona que més tard serà elegit bisbe de Barcelona i canceller reial protegit de Car-

A l'esquerra, una fotografia de 1931 amb la Torre Palleresa envoltada de camps [AFCEC]. Al costat, la mateixa Torre a l'actualitat

les I. La nova fisonomia de la torre amb la construcció de dues torres als extrems de la façana, capella i una profusa ornamentació va aconseguir per part del rei la qualificació de castell. Amb aquest privilegi per l'ara anomenat Castilla Carcerenya devia acollir i protegir la gent del territori dels els atacs marítims dels sarraïns.

En tants segles d'existència la torre devia viure les situacions de l'evolució històrica del territori i les diferents guerres. Les guerres de la Generalitat contra Joan II, la dels Segadors, la de Successió d'Espanya del segle XVIII o la de la Independència de 1808, devien alterar la vida de la torre i entorns. A partir del segle XVII passa a mans de la família noble dels Cassador i més tard dels Coll i dels Ribera.

5. Creu de terme

N41.28002 E2.13347

Creu de terme que assenyalava la frontera entre els municipis de Santa Coloma de Gramenet i Badalona.

6. Ermita de la Miranda

N41.28103 E2.13139

Es troba a uns 350 metres del monestir i està totalment en ruïnes. El nom prové per les vistes panoràmiques des del seu emplaçament. Va ser construïda no abans del segle XVII amb el nom de ermita del Sant Crist i també documentada com ermita de Sant Jeroni. L'epidèmia de pesta que va patir Europa entre 1589-1590 també va assolir el monestir i els monjos es protegien de manera "que no deixaven passar apenes a ningú sinó que fos persona ben coneguda; i quan entengué que la pestilència estava molt encesa, fèu tancar la porta de la yglésia i no deixaven entrar ningú a oyr missa per lo perill de tan gran i avia de empestifar-se. Los frares tampoch exian fora de casa, sinó fins a la Miranda". Avui

davant les quatre restes de la base de les parets encara hi ha un xiprer d'indeterminada antiguitat.

7. Monestir de Sant Jeroni de la Murtra

N41.28192 E2.13214

Quan la reina Violant de Bar va enviuar del rei Joan I d'Aragó es va quedar sense recursos econòmics per continuar amb la

construcció del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron que s'havia iniciat el 1393. El mercader barceloní Bertrand Nicolau va voler finançar la construcció però la reina Violant es va negar a rebre ajudes. Davant la negativa de la reina, Bertrand Nicolau va optar per la construcció d'un nou monestir i va comprar una casa i heretat a la parròquia de Sant Pere de Ribes on set monjos van iniciar la convivència el 1413 en el lloc anomenat Sant Jeroni del Mont Oliver. Però el lloc no reunia les condicions adequades i tres anys més tard van vendre casa i heretat i van comprar el mas de ça Murtra, a poc més d'un llegua de Barcelona, que van anomenar Sant Jeroni de la Vall de Betlem. Aquest és l'origen del que serà el monestir de Sant Jeroni de la Murtra. A partir d'aquesta casa es va construir l'església, les cel·les, el claustre, el refetor, la cuina i d'altres dependències monàstiques. El segle XV va aconseguir el favor de la reialesa i Joan II, els reis Catòlics i Carles I van contribuir en la seva construcció. Segons la tradició es situa en aquest monestir la rebuda de Cristòfol Colom per part dels reis Catòlics a quan va tornar del seu primer viatge a Amèrica.

L'edifici és un conjunt monumental d'estil gòtic tardà majoritàriament dels segles XV i XVI. De planta rectangular on el claustre és la part més monumental. De planta quadrada, va ser construït en diverses fases, parcialment amb pedra de Montjuïc. Disposa de dues plantes porticades. Al seu voltant està el refetor, la cuina, el pati i les altres dependències. La torre de defensa és l'altre element monumental construït a final del segle XVI amb un mirador a la part superior per prevenir dels atacs. L'església disposava originàriament de sis capelles.

El darrer Capítol general dels monjos

Creu de terme

Plànol de la caminada

FONTS

a. Font del Lleó (Sant Jeroni de la Murtra) N41 28.208 E2 13.200

b. Font de la Bota
N41 28.109 E2 12.401

c. Deu del Joncar
N41 28.070 E2 12.527

d. Font de Sant Roc
N41 28.105 E2 12.418

e. Font d'en Bartomeu
N41 28.004 E2 12.761

Font de Sant Roc.
A sota,
font del
Lleó

Claustre superior i torre de defensa del monestir de Sant Jeroni de la Murtra [AG]

de Sant Jeroni de la Murtra va ser el 13 de març de 1832. El monestir i les terres van ser venudes per l'estat en base a la desamortització de 1835, any en què va patir grans danys per un important incendi que es va reconstruir posteriorment per compradors seglars.

8. Ermita de Sant Onofre

N41.28406 E2.13031

Aquest oratori va ser construït cap el 1498. Probablement per facilitar la solitud per oració i penitència que l'orde de Sant Jeroni demana. El cronista de l'orde, Francesc Talet diu "La capella de Sanct Onophre,

A l'esquerra, ermita de Sant Onofre. Al seu costat, ermita de Sant Climent

o hermita, que tenim vuy a la cima de la muntanya davant del monestir, se feia en aquest temps (1498-1501) Però no sé qui fonch lo author principal d'esta devoció ni qui la feu fer; sols sé que algunes persones ajudaren a la obra de dita hermita ab ses charitats y almoynes. La una d'ellas fonch lo senyor abbat de L'Estany, que com no.l nomenen per son propi nom, yo tampoch no.l sé adivinar. Est senyor donà per dita obra sinquanta reals. Misser Rovira també donà per dit effecte un dobló”.

9. Ermita de Sant Climent

N41.28230 E2.12833

És visible des de molts llocs i és l'ermita que està més propera a la població de Santa Coloma de Gramenet. A principis de segle XVII, cap el 1615, els monjos de Sant Jeroni van decidir la construcció d'una ermita a favor de Sant Climent perquè intercedís en la provisió d'aigua ja que era una època de sequera. L'obra es va retardar fins el 1673, segons algunes fonts, perquè havia de ser sufragada amb donatius de feligresos de la contrada. “S'ha gastat d'alguns anys a esta part en cercar aigua i el poc que ens ha aprofitat, puix els remeis humans no s'aprofiten, es bé acudir als divins, i així que s'edifiqui la capella de Sant Climent”. Sant Climent va ser el tercer successor de Sant Pere, papa de Roma al segle I aC. i martiritzat per Trajà que va ordenar que fos llençat a l'aigua amb una àncora de ferro lligada al coll.

Les terres i propietats monacals van ser desamortitzades i subhastades per l'estat a partir de 1822 i l'ermita es va anar deteriorant fins quedar en ruïnes. Ja al segle XX va ser reconstruïda per Centre Excursionista de Badalona.

10. Dolmen Cova d'en Genís

N41.28171 E2.12730

Sepulcre megalític consistent en un dolmen assentat en part de forma natural. Un gran bloc de pedra reposa sobre una gran roca per un costat i pel darrera sobre terra ferma. Al frontal hi ha unes grans pedres formant una mena de corredor. Correspon cronològicament a l'època del bronze tardà entre 1600 aC i 1100 aC. en època

Sepulcre megalític Cova d'en Genís

d'assentament de pagesos neolítics. Va ser descobert el 1955 per en Genís Ibañez que dóna el nom de Cau d'en Genís. Les restes d'ossos i de aixovar funerari són molt minses. Es va trobar una tibia aparentment humana que es va desfer al extreure-la. L'aixovar funerari consistia en dues peces

Vista aèria del poblat ibèric del Puig Castellar. A la dreta, cap enclavat

de ceràmica fragmentada. Una és una tassa de 92 mm d'alt per 107 mm de diàmetre amb nansa d'apèndix de botó que va poder ser reconstruïda. L'altra és una gerreta feta a ma, ventruda, amb nansa i de parets fines trobada quasi sencera i en posició vertical. Fa 175 mm d'alt per 104 mm de diàmetre. No podem dir que sigui un gran tresor funerari però el sepulcre certifica l'antiguitat d'ocupació de la zona, continuada des de l'edat del bronze, època ibèrica, romana, medieval i moderna fins avui.

11. Poblar ibèric de puig Castellar

N41.28216 E2.12398

Està situat al cim del puig Castellar o turó

del Pollo que té una alçada de 303 m. La seva situació privilegiada permetia un camp de visió molt ampli alhora que facilitava la comunicació visual amb d'altres poblats ibèrics. Controlava el pas cap el Vallès del corredor del Besòs i la desembocadura del riu, a més de tot el pla de Barcelona i part del Maresme. El paisatge natural era molt diferent a l'actual. El Besòs formava un estuari i era zona d'aiguamolls. La vegetació de bosc i sotabosc permetia fauna com cérvols o senglars. Visualment podien contactar amb els poblats també de tribus laietanes com el del turó de la Rovira o Montjuïc. El poblat va estar habitat des de finals de segle V aC. i abandonat a finals del III o principi del II aC. possiblement en l'entorn de la Segona Guerra Púnica. La situació estratègica del poblat permetia uns límits urbanístics defensats per un mur de tanca sense existència de torres de defensa o fossar. Estava format per tres carrers estrets i paral·lels en direcció est-oest on donaven les cases i que en conjunt formava una estructura urbana. Les excavacions del poblat es van iniciar el 1902 per Ferran de Segarra i de Siscar i les primeres troballes estan exposades al Museu Arqueològic de Catalunya. Els anys 20 l'Institut d'Estudis Catalans va continuar les excavacions sota la direcció de Josep Colomines. Les troballes comprenien des de ceràmica ibèrica pintada, àmfores, plats hel·lenístics, pedres de molí, destrals de pedra polida,

diverses eines de ferro, fusaïoles, un cap foguer de ferro, una cap figura de terra cuita que representa la deessa púnica Tanis, monedes de dracmes, etc. Potser la troballa que més va cridar l'atenció va ser un crani humà travessat per un gran clau. Els ibers incineraven els seus morts per això hi ha la hipòtesis que es tracta del cap d'un líder del poblat víctima de la

repressió de les legions romanes, que va ser decapitat i clavat el cap al mur principal del poblat.

Bibliografia

- Díaz Martí, Carles.** “La primera crònica del monestir de Sant Jeroni de la Murtra (1413-1604) de Francesc Talet” Barcelona. Pagès Editors. 2013.
- Durán i Sanpere, Agustí.** “La torre Pallaresa. Història de una mansió señorial” Barcelona. Martí i Mari. 1949.
- Santmartí, Joan. Gili, Empar. Rigo, Antoni. De la Pinta, Jordi Ll.** “Els primers pobladors de santa coloma de Gramenet” Santa Coloma de Gramenet. Museu Torre Balldovina. 1992.
- Vilaseca i Segalés, Joan.** “Història General de Santa Coloma de Gramenet” Sant Climent de Llobregat. Ajuntament de Santa Coloma. 1985.